

МЕТОДИ ОСВІТНЬОГО НАВЧАННЯ У ФІЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ

Семантикою пронизані наука, мистецтво, педагогіка, психологія людини. Однак у традиційній дидактиці зазначена проблема не знайшла достатнього висвітлення. Метою даної роботи є аналіз побудови «живих рухів» як соціокультурного семантичного об'єкту.

Ключеві слова: побудова креативно-рухових дій, рефлексивні механізми.

Гринь А.Р., Залойло В.В. Методы образовательного обучения в физической культуре. Семантикой пронизаны наука, искусство, педагогика, психология человека. Однако в традиционной дидактике данная проблема не нашла достаточного освещения. Целью статьи является анализ построения «живых движений» как социокультурного семантического объекта.

Ключевые слова: построение креативно-двигательных действий, рефлексивные механизмы.

Grin A.R., Zaloylo V.V. Methods of education in physical culture. Science, art, pedagogics, psychology are possessing with a semantic feature. However, the given problem hasn't been covered enough in the traditional didactics. The aim of this article is the conception of living movements as a social-cultural semantic object.

Key words: creative-motor action's construction, reflecting mechanisms.

Вступ.

Сучасні освітні технології у сфері фізичної культури орієнтуються на пошук способів формування креативно-рухових дій, в яких імпліцитно міститься інформація про фізичний, психічний і соціокультурний потенціал людини. Стає важливим здійснити перехід від "людини тілесно-розвиненого" до "людини соціокультурної", здатної здолати у своїй професійній діяльності межі між фізичним і ментальним. В той же час проблема співвідношення тілесно-рухових і семантичних для рефлексії операцій в методиці навчання руховим діям спортсмена не отримала достатнього освітлення в спеціальній літературі. Соціокультурні традиції беруть свій початок в ідеях і діяльності А.Г.Хасина - відомого російського тренера, методиста і організатора професійно-педагогічної освіти в Нижегородській області. Він понад 50-ть років працював на факультеті фізичної культури Нижегородського педагогічного університету, очолюючи кафедру гімнастики. А.Г.Хасин - один з тих, хто підготував перехід від технократичної парадигми освіти до культурообразуючого викладання у сфері фізичного виховання і спорту [2,3].

Формулювання мети.

Основною метою є аналіз методів інтеграції освітнього навчання, що йде як "від предмета навчання", так і "від особи студента". У статті у вигляді тезової парадигми представлені основні ідеї педагогічного кредо А.Г.Хасина, що виховав понад 30-ть майстрів спорту з гімнастики. Тези дані в нашій інтерпретації - з точки зору теорії соціокультурних рухових дій спортсмена.

Результати дослідження.

Результати проведених досліджень викладаються, так би мовити, в "режимі вживання" у сфері антропних дидактичних технологій [1].

1. До 60-х років минулого століття методику викладання у сфері фізичної культури розглядали як прикладну дидактику. У рамках такого підходу зміст навчання зводився переважно до предметно-логічного. При цьому усувалася духовно-чуттєва складова свідомості, ігнорувалася тіло психічна організація діяльності спортсмена. В результаті формувалася фахівець з "однополюшарним мисленням". Сьогодні, коли в духовно-творчому бутті кожної людини одночасно сполучаються найрізноманітніші соціокультурні спектри, коли формується новий "соціум культури" (В.С.Библер) і сама проблема культури визначається як проблема діалогу культур, потрібний діалог освітніх технологій, що дозволяє осягати світ "і думкою, і серцем, і тілом". Теза традиційної освітньої діяльності - "зрозуміти означає пізнати" - в системі ідей А.Г.Хасина набуває інвертовану форму: "пізнати означає зрозуміти". Те, що в науці є кінцевим пунктом пізнання, в антропних освітніх технологіях стає початковим пунктом пояснення(розуміння). Розуміння є індивідуальна рефлексія, що виявляє наявність в пам'яті людини певної семантичної структури, а не процес формування останньої. Розуміння є продукт рефлексії, але не сам пізнавальний акт. Таким чином, в системі навчання метод "розуміння" повинен застосовуватися не після "семантизації" об'єкту в пам'яті, а раніше. Для того, щоб зрозуміти природу соціокультурної рухової дії спортсменові необхідно зануритися як в саму дію(техніко-технологічні механізми), так і в глибину самого себе (внутрішній предметний світ особи). Педагогічна герменевтика (як теорія розуміння і інтерпретації) і антропні (що особово-розвивають) освітні технології дозволяють представити освітню методику як "єдинораздільну цілісність"(термін А.Ф.Лосева), що гармонійно поєднує чотири іпостасі : культуру пізнання (створення інформаційного середовища), культуру діяльності (штучне середовище), культуру спілкування (соціокультурне середовище), культуру само удосконалення (соціокультурний світ особи). Таким чином, в педагогічному кредо А.Г.Хасина сполучаються принципи культуросообразності проектування(культура проектування і побудови рухових дій спортсмена) і проектосообразності фізичної культури особи(проектна культура мислення і тілесно-сміислової організації рухів спортсмена). По суті справи тут представлена реальність культури людини, а не реальність віщої природи або цивілізації. У цій концепції інтегровані три "сміслові освіти" - ідея культури як культу, ідея культури як способу екзистенції людини, ідея культури як діалогу.

2. Ці принципи знімають протиставлення двох точок зору, що позначилося на певному етапі: про можливість проектувати абсолютно все (О.И. Генисаретский) і неможливості проектувати саму людину (В.М.Розин). Протиріччя знімається шляхом введення проектної культури в освіту, виділення специфіки проектування предметного світу особи, методів гармонізації людських відносин і внутрішнього середовища кожного суб'єкта освітнього простору. Само проектування слід розуміти як передумову самовдосконалення людини в широкому сенсі – само будування, само створення особи. І, нарешті, існує зовнішній прояв результатів самовдосконалення у вигляді самовираження, саморегуляції, само актуалізації. Розширення предметної області і технологій проектної культури відкриває практично необмежені можливості інтеграційних перетворень як в науці, так і в освіті. Важливо здійснити перехід від other – ascribable (опис, здійснений іншою людиною) до self – ascribable (само описанню) власних дій. Необхідно навчити спортсмена, з одного боку,

бачити і розуміти об'єкти предметного середовища діяльності, а з іншої - одночасно мислити і усвідомлювати самого себе, мислячого і сприймаючого предметну реальність (різні модальності рефлексії).

3. Відомо, що в студентських аудиторіях і спортивних залах надто багато залишається викладання і недостатньо вчення (самонавчання). По суті справи, студент-спортсмен стає об'єктом масового однакового педагогічного відтворення "раціональної спортивної техніки" і "фізичних кондицій". У технології реалізації принципу соціокультурної персоналізації людини доки ще залишається багато "білих плям". Одним з можливих механізмів "запалення факела" в особі і діяльності студента є так званий "Щоденник спортсмена", в якому предметом аналізу є не лише традиційні учбово-тренувальні програми, але і внутрішньо-особові події (переживання, роздуми, плани на майбутнє, малюнки, фотографії, вірші). У учбово-тренувальній роботі А.Г.Хасина щоденник ставав засобом "дзеркала рефлексії", способом об'єктивування власних змін - особових і професійних. Студенти і викладачі вищої школи, як правило, не беруть участь в спільному проектно-вишукувальному процесі, а перебувають поруч - "поруч, але не разом". Основною метою освітніх технологій на факультетах фізичної культури має бути не навчений спортсмен, а спортсмен, що навчається. Увага викладача-тренера має бути більше спрямована на спортсмена, а не на учбово-тренувальну програму. Необхідно виявляти творчі можливості спортсмена, а не "формувати", не "ліпити", як продовжують ще стверджувати автори деяких педагогічних інновацій. Педагог повинен прагнути "зробити" із спортсмена того, ким хоче бути сам спортсмен. Безумовно, кожна людина є творцем свого власного образу - способу життя, образу діяльності. "Знайти самого себе" - не таке високе освітнє завдання. Важливіше, як завжди вважав А.Г.Хасин, - "створити самого себе"! При цьому необхідно, щоб "повчальна себе" (що розвивається) людина не хотіла зупинятися на досягнутому рівні. Якщо хочеш бути на рівні сучасних вимог - випереджай їх.

Таким чином, від педагогів-викладачів, що здійснюють функції "передачі стандартів", необхідно було перейти до викладачів-технологів, що здійснюють управління процесом формування потреб і здібностей студентів, розвитком їх потенціалу, розширенням меж соціокультурного досвіду. Відображаючи предмет потреби(матеріальний або ідеальний), спортсмен одночасно "відбиває себе" як діючого суб'єкта у своїх можливостях(здібностях) по відношенню до цього предмета. Актуалізовані потреби необхідно трансформувати в діяльнісні установки особи. Потреба, отже, розглядалася А.Г.Хасином не просто як чинник, що ініціює, "запускає" хід рішення тієї або іншої задачі, але і як свого роду психічний регулятор, разом із здібностями процес досягнення програмного результату, що забезпечує. Таким чином, потреба стає "сферою результатів", а не передумов рухової дії. Розвиток особистості здійснювався через процес "виращування" потреб і здібностей шляхом вдосконалення креативно-рухових дій спортсмена.

4. У сфері фізкультурної освіти учбова діяльність (а точніше, її фрагменти) може мати різний характер, наприклад підпорядкований завданням "виховання фізичного" або "виховання через фізичне" (Г.Г.Наталов). А може бути і навпаки - завдання розвитку(у тому числі інтелектуального) вирішуються шляхом включення студента в той або інший контекст діяльності. Productive learning - продуктивна освіта інтегрує навчання, виховання і розвиток в єдине ціле. Навчання - процес засвоєння(освоєння в діяльності) нових норм, методів і технологій, що визначають рівень залучення людини до культури, традицій, досягнень соціуму(у тому числі у сфері науки, мистецтва, виробництва). Виховання - процес управління суб'єктом власними потребами(окультурення потреб), визначальний рівень духовної свідомості особи, спосіб життя і професійної діяльності. Розвиток - процес вирощування здібностей(окультурення здібностей) шляхом здійснення соціокультурних дій, використання методів і способів професійної діяльності, що визначають рівень всебічного (різнобічного) функціонування в товаристві людини-діяча. "Будьте наполегливі в досягненні мети". А як? Необхідно, щоб у спортсмена разом з пізнавальною спрямованістю на предмет навчання з'явилася спрямованість на само зміни, здатність ставити завдання самовдосконалення. "Будьте реалістами - вимагайте неможливого"(парадокс учених Римського клубу). "Учень, від якого ніколи не вимагають нічого такого, чого він не в змозі зробити, ніколи не зробить всього, що він може". Як підкреслював Адам Міцкевич, - "вимірною своєї сили задумами". Спортсмен, освоюючи і удосконалюючи рухові дії, "освоює" по суті справи самого себе. Це праця людини над самим собою, де головним є не "показати результат", а "здолати себе", "випробувати себе". Навчально-спортивне тренування має лише одну мету - виховання особи спортсмена, для досягнення якої ставляться і вирішуються навчальні і тренувальні завдання. Процес навчання в спорті виховує особу. Як вважав А.Г.Хасин, навчання входить "всередину" виховання. При цьому вихованість спортсмена обов'язково припускає і рівень його навченості.

На наш погляд, антропо-діяльнісні технології повинні комплексно вирішувати усі основні завдання професійно організованої освіти - навчання, розвитку і виховання особи. При цьому необхідно розрізнити діяльнісні і об'єктно-орієнтовані системи освіти. У традиційній методології розрізняється освіта у вузькому значенні слова(утворення особи) і навчання - передача і засвоєння деякого обсягу знань і умінь в обраній області. Крім того, виділяється і освіта в широкому значенні слова, що включає, разом з утворенням особи і навчанням, ще і розвиток людини, його професійну підготовку і виховання особи. По суті справи йдеться про зовнішню, функціональну характеристику системи освіти. На наш погляд, межа між навчанням, розвитком і вихованням може проводитися істотно по-різному залежно від методологічних установок(ціннісних орієнтацій), що приймаються нами. Тут маєтися на увазі не демаркація межі, а кваліфікація того, хто знаходиться по ту або іншу її сторону.

5. У професійній підготовці студентів факультету фізичної культури важливі не стільки "міжпредметні зв'язки"(знання педагогіки, психології, біомеханіки), скільки створення загального професійно-педагогічного середовища, освітнього простору, що розвиває особу, духовно-творчого поля спільної діяльності. Становлення професіонала це по суті справи формування внутрішнього предметного світу особи - сфери його духовно-творчого буття. Людина, як відомо, складається з людей, зроблена з людей і робиться людьми. При цьому професійне і особове зростання у сфері вищої освіти нерозривно пов'язані. Необхідно створювати освітній простір для формування професіонала з важливим набором особових якостей(здібностей бачити, відчувати, творити) і умінь їх розвивати. Професійний світогляд обумовлений передусім позицією особи - творця своїх соціокультурних дій і діяльності в цілому, прийняттям у своє. Людина завжди потребує іншої людини. Відомо, що навчити запитувати важче, ніж навчити відповідати. Педагог повинен давати відповіді, що породжують нові питання. Важливо передбачити не лише діалогічність освітніх технологій(таких, як метод спільних проектів, навчання як спільне дослідження, майстерня знань), але і діалогічність зміст розумових дій студента. Це дозволяє студентів формувати в собі "внутрішнього опонента", здійснювати саморефлексію своїх думок і дій, уміти виділяти "головне загальне" і "головне відмінне" у своєму проектно-рухливому досвіді. Саме зіткнення з чужою точкою зору і усвідомлення своєю "особистою" породжує завдання обґрунтування власних поглядів, тобто здійснювати їх аналіз рефлексії і оцінку. Це необхідно для формування у студента як суб'єкта професійної діяльності потреби до розробки необхідної йому авто дидактики - власного "педагогічного кредо". Останнє є системою педагогічних ідей, концептуальних переконань, що стали орієнтирами, установками і "технологічним інструментарієм" в професійній діяльності.

6. Освітні технології це, як відомо, не "допит природи"(процес, характерний для науки), а випробування технологічної конструкції, дидактичного пристрою для реалізації законів природи. Це свого роду "інженерний світ", створений руками і мисленням людини. Бачити метод вирішення проблеми(завдання) - ознака технологічної культури мислення. При цьому важливо сформувати у студента установку на самостійну діяльність: "Зроби так, як ніхто тебе не учив"! Дидактичні "кванти знань" повинні стимулювати думку студента(якщо немає "перешкоди", "учбових бар'єрів", то не буде і освітньої діяльності, що розвиває людину). Предметно-освітнє середовище має бути не стільки що розвиває, скільки що розвивається, гнучко змінюється залежно від оперативних цілей навчання. Необхідно, щоб у студента, разом з науковими аргументами і фактами, залишалося місце для розвитку фантазії і інтуїції. Найважливіше завдання педагога - зробити так, щоб студент не хотів "зупинитися на досягнутому", щоб він завжди був невдоволений собою. При такій організації навчання результат пізнання того або іншого об'єкту завжди "завершуватиметься" новими питаннями.

7. Знання, побудоване на різних мовах, повинне формувати у студента "позиційну логіку" професіонала - дослідника, проектувальника, технолога, оператора. Слід мати на увазі, що дуже важливою здатністю творчої людини є його вміння дивитися на предметну область не як на "світ відомий", а як на terra incognita (лат. - незнайома область), "світ проблем". Рухова дія як об'єкт пізнання(перетворення) розкривається з різних точок зору(як воно влаштоване, що є головним, як його побудувати). Смысловий аналіз і опис цього об'єкту є рухом від вже відомого до нових властивостей і стосунків в системі рухів. Технологія творчого проектування і побудови рухових дій включає наступні фази вироблення програмного рішення: (1) цілеполагання, намір, мотивацію, активацію особового потенціалу(тут домінують диспозиційні установки особи, досвід ціннісних стосунків); (2) обдумування, зважування, рефлексію(тут домінує організація рефлексії мислення); (3) входження в процес проектування і виробітку програми, критерій ний контроль. Слід мати на увазі, що в цільових проектах і програмах є присутньою як об'єктивна логіка рішення(що фіксується в принципах, механізмах і способах дії), так і суб'єктивна логіка рішення задачі(представлена у відповідних установках, вимогах і засобах). Можна вважати, що, якщо принципи і методи рішення задачі значною мірою абстраговані від особи, а механізми і способи дії з переваги ситуативні(розробляються, як правило, для типових ситуацій), то ціле-смыслові регулятори багато в чому особистісні пов'язані з властивостями особи(темперамент, характер, емоційний регістр), що не формалізуються. Нами показано, що результатом учбово-смыслового проектування операційних систем рухів має бути рішення про метод(універсальний спосіб рішення класу завдань), рішення про спосіб(вироблення основного механізму конкретної рухової дії), рішення про перехід до ціле реалізації("запуск" цільової програми дії відповідно до принципу трансакції - узгодження установок особи і установок діяльності). А.Г. Хасин завжди підкреслював необхідність навчання не стільки діям з алгоритму, скільки формуванню умінь розробляти відповідні алгоритми і алгоритмічні приписи. Необхідно шукати і освоювати методи і способи продуктивно-творчого програмування на основі ціннісної орієнтації і вибору(вироблення) власної позиції і способів дії. На жаль, в сучасних технологіях проблема пошуку часто замінюється проблемою вибору. Від навчання у форматі teaching необхідно переходити до формату learning to know (вчитися знати) і learning to do (вчитися робити). Тим самим підвищується освітній компонент навчання. В цьому випадку не людину учать, людина вчиться (під керівництвом педагога).

8. Що пояснює і технологічна схеми - дидактичні моделі рухових дій, використовувати педагогом, повинні виступати не лише засобом орієнтування в учбовій діяльності ("інформація для усіх"), але і здійснювати функції особово-смыслового оператора. Відомо, що використовувати способи дії можуть бути цілком раціональними, а ефективність рішення задачі низької. Використовувати тут терміни відноситься до різних сторін процедури оцінювання операційної системи рухів : раціональність - до методів і засобів технології побудови дії, ефективність - до результатів їх реалізації. У модель квантифікації, як правило, вводяться апроксимуючі гіпотези(від латів. appproximate - наближатися; тут - наближене вираження яких-небудь параметрів системи рухів через простіші показники), операції реляційної алгебри(упорядковуючи семантику "бази даних") і методи репрографії (від латів. герго - відтворюю), що "стискають" інформацію за стандартизованою схемою.

Діюча особа як "відкрита система" у своїх діях відкривається для себе і для інших людей. Те, що випробовується ("прочитується") спортсменом на біосоматичному ("тілесно-чуттєва тканина" рухів) і психосемантичному рівнях(смыслова організація рухів), може і повинне ефективно використовуватися в процесі навчання. Прагнення "поділитися буттям" з іншими і прагнення до самовираження(у тому числі через рухові дії), само актуалізації особи - це двоєдина мета антропних освітніх технологій. Зрештою "через інших ми стаємо собою" (Л.С. Выготский). Дуже важливим для педагога є також метод смыслової дерефлексії - вміння дивитися на себе "очима учня".

9. Дидактичне моделювання рухових дій здійснюється, як правило, в двох основних аспектах - або в аспекті засобів відображення учбово-пізнавальної інформації(текстові, табличні, графічні, символічні, абстрактно-логічні семантичні одиниці), або в аспекті співвідношення оперативної інформації з внутрішнім, суб'єктивним уявленням про об'єкт в так званій "образно-концептуальній моделі". Специфіка ментальних моделей полягає в тому, що інформація про них не верифіцируема. Ментальний об'єкт початково багатовимірний і допускає безліч інтерпретацій. У образно-концептуальній моделі переплітаються свідомість речей і речова сенсів. Таким чином, бачення об'єкту має бути не гомогенним(здатним сприймати явища якого-небудь одного роду), а гетерогенним - схильним до схоплювання самих різномірних властивостей і якостей системи рухів. Тут важливу роль грає так званий "шлейф асоціацій" спортсмена - джерело інформації, що відображає(що вказує, підказує). Різноманітність інтерпретацій характеризує, з одного боку, різноманітність стосунків людини до об'єкту, з іншої - відкриває різноманіття предметного сенсу цього об'єкту. У ширшому значенні слова те або інше "бачення світу"(у тому числі альтернативне) задає спосіб побудови наукової теорії, розширення дослідницьких програм, вибудовування категоріальних позицій і категоріальних інверсій(від латів. inversio - "асиметричне перевертання"). В результаті категоріальних інверсій у свідомості навченого може статися "перевертання" ціннісної шкали, що примушує по-новому поглянути на проблему, допомагає по-новому організувати процес узагальнення, структуризації тих або інших об'єктів. Нами показано, що для розуміння механізмів рухової дії необхідно використати такі методи смыслового моделювання, як вибудовування моделі(видозміна її топології) і системне перекопювання (зміна її метрики). По суті, ми намагаємося навчити людину самостійному мисленню. Якщо він умітиме це робити, якщо він знатиме, що можна знайти вирішення будь-якої проблеми, значить, набуде свідомості, яка не піддається маніпулюванню. Антропно - діяльнісне моделювання не стільки "підганяє" об'єкт під жорсткі апріорні схеми і "правила-норми гри", скільки "ставити йому питання і отримує необхідні відповіді". Тут використовується відкрита "архітектура дії", що дає можливість міняти soft (м'яке програмне забезпечення), не міняючи при цьому hard and fast rules (разів назавжди встановлені правила). Це ознака гуманітарного пізнання, здійснюваного на основі безлічі внутрішніх регуляторів (потреб, мотивів, установок, цінностей). З її придбанням міняється і критерій пізнання об'єкту. Ним стає "не точність пізнання, а глибина проникнення" (М.М.Бахтин).

У рамках педагогічної біомеханіки дидактична модель рухової дії аналізується в термінах когезії (від англ. cohesion - бути пов'язаним), когерентності (від латів. cohaerentia - зчеплення, зв'язок), смислового регістра (від латів. registrum - впорядкований список чого-небудь), що зрештою дозволяє представити семантичну цілісність цього об'єкту. Так, смисловий регістр визначає вибирання мовних і гарматних засобів - залежно від компетентності(рівня знань) студента. Смыслову когезію можна розглядати як механізм визначення тих або інших "функціональних опор" для побудови індивідуальної картини об'єкту (висновки, афоризми, сентенції, прислів'я і тому подібне). Смыслова когерентність пов'язана з переходом на більш високий ступінь розуміння об'єкту в результаті укрупнення одиниць індивідуального знання, компресії або розгортання сенсу рухової дії. Ці механізми дозволяють в тому або іншому ступені враховувати інтелектуальну спрямованість особи і технологічну спрямованість діяльності в освітньому середовищі. Тут в якнайповнішій мірі проявляється єдність будови і призначення, структури і функції цілеспрямованої і організованої діяльності людини.

10. У системі фізкультурної освіти, як правило, домінують аналітичні методи мислення і освоєння складних рухових дій (знання деталей спортивної техніки без розуміння "цілого у фрагменті"). В результаті у свідомості викладачів і відповідно у студентів виникає "клаптева сприйняття об'єкту". З точки зору методології А.Г.Хасина процес формування образу-моделі рухових дій має бути представлений на мові системного підходу - у вигляді диференційованої (а не інтегрованою) цілісності, і на мові проектної культури мислення спортсмена - у вигляді єдиної психічної освіти "еталон-проект-образ". Педагог, організуючий смыслову дію спортсмена, повинен сформулювати у останнього наступні операційно-технологічні установки: на що і як дивитися(предмет сприйняття); що повинен побачити(предмет понятійних, істотних ознак об'єкту або ситуації); що необхідно відчутти(предмет тілесно-чуттєвого пізнання) і, нарешті, на що об'єкт схожий. Без розвитку асоціативного мислення важко розпізнавати нове для суб'єкта явище - потрібний "показ невідомого за допомогою відомого". Як мовиться, ми бачимо те, що знаємо. Цілком зрозуміло, що нове в об'єкті помічає та людина, у якій виникає нова точка зору(установка напрямної свідомості). Більше бачить той, хто міняє свою позицію(ракурс, точку зору) по відношенню до об'єкту(програмна установка свідомості). Зрозуміти об'єкт - це по суті справи встановити, як він функціонує і що з ним можна зробити. Структура об'єкту розглядається в педагогічній кінезіології як згорнута функція ("згорнутий досвід діяльності"): "Ми можемо тільки те розуміти і повідомляти іншим, що ми можемо самі зробити" (І.Кант). Ми можемо інтерпретувати світ настільки, наскільки перетворимо його("es kommt darauf an sie zu verandern" - по К.Марксу). "Cogito ergo sum"("Мислю - отже, існую), - проголосив Р.Декарт. Сентенція ученого має бути уточнена: Мислю - отже, дію; дію - отже, існую. Ця думка відповідає словам Фауста : "Спочатку була дія". Підкреслимо ще раз, що необхідна студентові інформація("квант знань") витягається не з об'єкту, а з дій з цим об'єктом.

11. Розробка антропних освітніх технологій вимагає переходу від так званої "стимульної парадигми" (яка трактує пізнавальний процес як "реактивно-даний") до "діяльничної парадигми"(тут функція представлення об'єкту - "створеного у свідомості" - здійснюється у формі і концептуалізації предметних знань. Успішно працювати можна тільки у рамках програм, спрямованих на рішення тих або інших завдань. Тільки через рішення завдань знання перетворюються на метод, - найважливіший постулат професійної діяльності А.Г.Хасина. У пошуку (а не виборі) рефлексії рухового рішення відбувається об'єднання пізнавальною, оцінною і конструктивною функцій організованої свідомості особи. Мислення спортсмена завжди спрямовано на предмет потреби, воно актуалізується в контексті вирішуваної задачі, ситуаційно заданої мети. Спортивний педагог повинен уміти проблематизувати свідомість спортсмена (щоб депроблематизувати його дії). Якщо людина не усвідомлює протиріччя в пізнаваному об'єкті, то для нього немає жодних проблем (по К.Марксу). Відомо, що істинно нове завжди спочатку незрозуміло. Воно стає зрозумілим лише в результаті активно-пошукової рефлексії - асиміляції, адаптації, освоєння тієї або іншої інформації. Мислити проблемно - означає "схплювати ціле", виявляти суперечливі взаємозв'язки явищ, адекватніше оцінювати ситуацію вирішуваної задачі і швидше знаходити правильні рішення. Досвіду творчої діяльності можна набути тільки в процесі рішення проблемних завдань. Розуміти і інтерпретувати проблему як сукупність можливих дій - одна з ознак методологічної культури особи, і ця здатність формується тільки в процесі проблемного навчання. Методологічна культура, як відомо, спрямована на перетворення реального світу, тоді як теоретична діяльність виявляє специфіку цього перетворення на основі тих або інших закономірностей. У аналізі спортивної техніки необхідно уміти поляризувати властивості операційних систем рухів (встановлювати смислові опозиції). Принцип поляризації припускає аналіз і синтез перехідних форм і властивостей об'єкту, що змінюють метрику семантичного простору свідомості спортсмена, виявлення не лише контрастних протилежностей (типу "біло-чорний"), але і контрариторних протилежностей в сприйнятті складного об'єкту пізнання (типу "белый-небелый", де останній включає увесь спектр колірної гамми). Психолого-педагогічні технології потребують розробки механізмів так званого янусіанського мислення (термін M.D. Storfer) - здібностей людини обмірковувати одночасно дві протилежні точки зору на одну і ту ж проблему. Відмітимо, що людина завжди здатна знаходити опонента в самому собі. Але він здатний також виходити за межі самого себе, розширювати сферу своєї свідомості.

12. Освоєння спортивної техніки ефективно здійснюється у тому випадку, якщо вдалося пробудити певне емоційно-естетичне відношення до рухових дій(особливо в спортивній і художній гімнастиці). Гімнасти, як підкреслював А.Г. Хасин на спортивних тренуваннях, не тільки почуття виражають в рухах, скільки руху свого тіла "перетворюють на почуття": краса рухів тілесно-чуттєва, "прекрасний твір" гімнаста-майстра - духовно. "Модус операнди" (спосіб рухової дії) завжди є "живим тілопсихічним чином". "Особа не існує без образу тіла, так само як будинок не існує без стін"(F.Shontz). Система тіло-свідомість вже включає виключно потужні і добре розвинені механізми саморегуляції(на жаль, досі мало вивчені). На механізми тілопсихіки роблять вплив методи релаксації, регулювання дихання, масаж і спеціальні фізичні вправи. У спортивній педагогіці потрібна культура самопізнання "живого тіла", культура естетичного сприйняття своїх рухів тіла. Ця культура подібна до багатогранного об'ємного дзеркала. Це "внутрішнє дзеркало", яке дозволяє спортсменові затримати свій погляд("зупинися мить - ти прекрасно") і поміркувати над власним чином і власними діями : "Пізнай себе як частину світу і світ як частину себе". При цьому підкреслювалося, що біосоматичне сприйняття рухової дії повинне включати і акт "перцептивного бачення"(з опорою на пізнавальну установку), і акт мислення в структурі пізнавальної діяльності студента(технологічна установка). При сприйнятті "тексту рухів" важливі здібності людини "бачити в уяві" семантику рухових дій("читання образами, а не словами"). Мозок, як відомо, двомовний: праве і ліве півкулі утворюють два модули мислення - образне і понятійне. За допомогою механізмів моторно-семантичної ідентифікації(від латів. identificare - ототожнення) створюється "образ", що володіє безліччю чуттєво-рухових відтінків, кожен з яких не завжди може бути позначений словом. Механізми сприйняття "живих рухів" багато в чому схожі на спосіб "розуміння поза словами". Саме ці характеристики перцептивних і розумових образів дають основу Р. Арнхейму говорити про "візуальні поняття", а Р. Грегори - про "розумність ока". На жаль, тілесно-орієнтована педагогіка, основи якої закладав А.Г. Хасин, досі залишилася неопрацьованою.

13. Справжній наставник не той, хто учить, а той, у якого вчаться (аксіома А.Г.Хасина). У своїй професійно-педагогічній діяльності він вважав важливим завданням навчити студента перейти від уміння співпрацювати з іншими людьми (у тому числі з

членами спортивного колективу) до уміння учити себе (співпраці з самим собою). "Лише ідея, а не техніка і не талант, може бути повідомлена однією особою іншій" (П.П. Блонский). Тут важливим є не те, що тренер хоче "дати" спортсменові, а те, що хоче "узяти" спортсмен у педагога в процесі навчання. Якщо засвоєно в готовому виді - надалі доведеться перенавчатися. В той же час, щоб учень хотів вчитися, він повинен уміти вчитися. Людина-деміург це - "я і що творить", "я і творіння", "я і творчість". За інших рівних умов само проектування з метою само змін на шляху самовдосконалення тим вище, чим вище здатність людини до рефлексії - зовнішньої і внутрішньої. У смисловій організації рухової дії дуже важливі пошук рефлексії і пошукова рефлексія, що дозволяють осмислити і відчувати механізми і способи своїх предметних дій. Людина - система з рефлексією, що має своєрідне "всевидюче око". Одні механізми рефлексій спрямовані на предмет дії, інші - на сферу думки і самосвідомості студента. Специфічним предметом мислення рефлексії є "логіка думки" і її відповідність "логіці дії". Рефлексія розгортається як контроль за своїми діями і їх критична оцінка. Якщо контроль дозволяє визначити відповідність дії вимогам завдання, то оцінка - їх відповідність програмної мети. Найбільш важлива функція мислення рефлексії полягає в обґрунтуванні принципу рішення задачі, що виступає безпосередньою об'єктивною основою узагальненого способу рішення усіх завдань цього класу. Вироблення цього принципу спирається на механізми генетичного узагальнення "логіки дій" у сфері так званої knowledge engineering ("інженерії знань"). Тут механізм вироблення рухового рішення як би "закладається увесь цілком", але в нерозвиненій формі. Надалі його складові розвиваються нерівномірно, гетерохронно. При цьому розвиток будь-якої із складових на якому-небудь певному етапі вироблення конкретного чину рухової дії досягає лише того рівня, який є для цього етапу достатнім (а не максимальним). Розвиток кожної підсистеми дій підкоряється розвитку системи рухів в цілому.

ВИСНОВКИ

Педагогові необхідно враховувати усю антропо-діяльнісну сферу навчання - мотиви, спрямованість свідомості особи і її діяльності, специфіку формування програмуючого оперативного образу дії. Відмітимо, що процеси творчості - творчість як самовираження і творчість як психічна саморегуляція - можуть і мають бути присутніми на усіх етапах побудови соціокультурних рухових дій. А.Г.Хасин завжди розрізняв творчу особу і особу творця, деміурга (гр. demius - творець). Останній виступає в процесі отримання продукту і проростає в самому продукті його частиною. Антропні початкові технології об'єктивують здібності і волю людини до творчості, а творчість - до самозмін. Творіння - це і процес, і результат діяльності творця.

Такі основні ідеї А.Г.Хасина (на жаль, не опубліковані в центральному друці, але реалізовані в його професійно-педагогічній діяльності). Висловлені тут концептуальні положення А.Г.Хасина про суб'єктів освітнього простору можна, на наш погляд, назвати "принципами ціннісно-смислового полагання себе в учнях". У його педагогічному кредо акцент зроблений на побудову цілесмислових програм самовдосконалення в предметній сфері діяльності відповідно до перспективи становлення студента як професіонала (як суб'єкта професійної діяльності) і як особи.

ПОДАЛЬШІ ДОСЛІДЖЕННЯ передбачається провести у напрямі вивчення інших проблем освітнього навчання у сфері фізичної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арзютов Г.М. Кинезиология "живих рухів" у спорті / Г.М. Арзютов, В.О. Гаврилюк, В.Л. Лукіянчук // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). - К. : Вид-во ім. М.П. Драгоманова, 2014. - Вип. 11 (52). - С. 4-9.
2. Гагин Ю.А., Дмитриев С.В. Духовный акмеизм биомеханики. - СПб., Изд-во Балт. пед. академии, 2000. - 308 с.
3. Дмитриев С.В. Учитесь читать движения, чтобы строить действия. - Н.Новгород, Изд-во НГПУ, 2003. - 178 с.
4. Kenneth B.C. Neuroanatomical and Physiological Foundations of Extraversion / Kenneth B.C. // Psychophysiology. - 2007. - V. 18, 1.3.P.263-267.
5. Hambleton R.K. Adapting educational and psychological tests for cross-cultural assessment / Hambleton R.K., Merenda P.F., Spielberger C.D. // Psychometrika. - 2007. - V. 72, 1.4. - P.649-651.